

**Міністерство культури України
Національна бібліотека України для дітей**

КНИГА РОКУ-2014

Бюлетень соціологічної служби. Вип.28

Київ 2015

ББК 78.303
К 53
УДК 028

Автор-укладач: О.В. Безручко
Редактор О.А. Кадькаленко
Відповідальний за випуск А.І. Гордієнко

Книга року-2014 : бюл. соціол. служби. Вип. 28 /
Нац. б-ка України для дітей ; автор-уклад. О. В. Без-
ручко. — Київ, 2015. — 16 с.

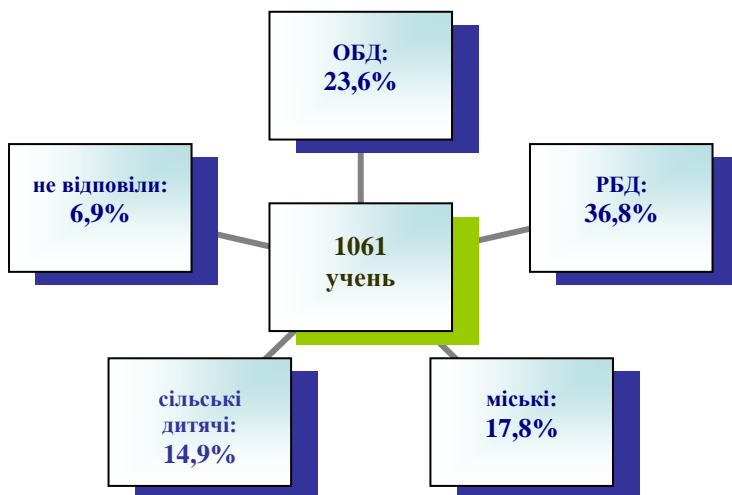
У даному випуску бюлетеня представлено ре-
зультати моніторингу «Книга року-2014», проведе-
ного на базі бібліотек для дітей 20 областей України.

© Національна бібліотека України для дітей

Моніторинг «Книга року-2014», як і попередні, проводився з метою визначення читацького інтересу до книг українських і зарубіжних авторів та визначення кращих у репертуарі дитячого читання з точки зору як самих читачів, так і бібліотекарів.

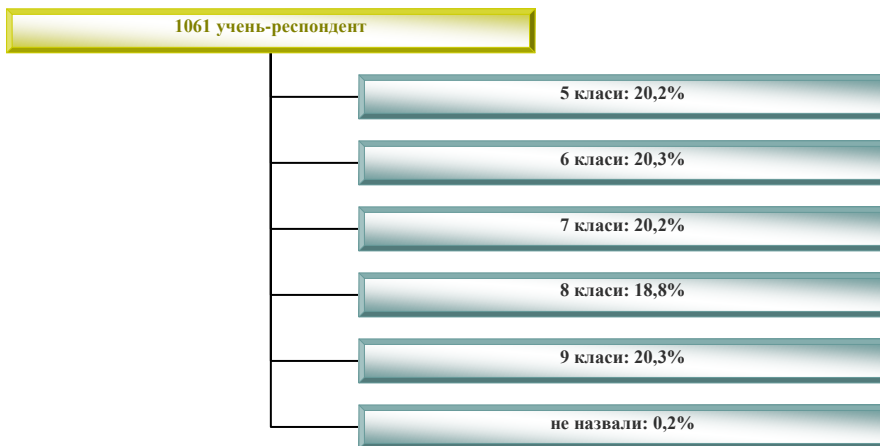
Базами проведення дослідження виступили обласні, районні, міські та сільські бібліотеки для дітей 20 областей, зокрема Вінницької, Дніпропетровської, Житомирської, Закарпатської, Запорізької, Івано-Франківської, Київської, Кіровоградської, Львівської, Миколаївської, Одеської, Полтавської, Рівненської, Сумської, Тернопільської, Харківської, Херсонської, Хмельницької, Черкаської, Чернівецької.

Дослідження проводилося методом анкетування (Дод. 1, 2). Під час проведення моніторингу передбачалося опитати по кожній базі користувачів-учнів 5-9 класів (по 50 респондентів) та бібліотекарів-експертів (по 20 респондентів). Взяли участь у дослідженні 1467 опитуваних, з них 1061 учень 5-9 класів та 406 бібліотекарів-експертів. Зокрема, опитано 251 (23,6%) респондента-школяра з обласних бібліотек для дітей, 390 (36,8%) – з районних, 189 (17,8%) – з міських, 158 (14,9%) – з сільських, не вказали про адміністративно-територіальну підпорядкованість 73 (6,9%) опитуваних (Мал. 1).

Мал. 1

Серед 1061 опитаного учня-користувача хлопців було 341 (32,1%), дівчат – 676 (63,7%), не вказали своєї гендерної приналежності в анкеті 44 (4,2%) респонденти, з них п'ятикласники – 214 (20,2%), шестикласники – 216 (20,3%), семикласники – 214 (20,2%), восьмикласники – 199 (18,8%), дев'ятикласники – 216 (20,3%), не вказали свій клас 2 (0,2%) респонденти (Мал. 2).

Мал. 2

В «Анкеті учня» користувачам-дітям було запропоновано відповіді на два запитання:

- Яка з прочитаних у 2014 році книг справила на тебе найбільше враження?

- Яка книга, на твою думку, заслуговує на найвищу нагороду у номінації «Книга року-2014»?

На перше питання респонденти-діти у відповідях всього вказали 1008 авторів книг. З цієї кількості дев'ятикласники вказали 211 авторів (21%), восьмикласники – 179 (17,7%), семикласники – 207 (20,5%), шестикласники – 194 (19,2%), п'ятикласники – 201 (20%), не надали відповіді – 16 респондентів (1,6%).

За назвами користувачі вказали 1044 книги. З цієї кількості дев'ятикласники назвали 211 книг (20,2%), восьмикласники – 197 (18,9%), семикласники – 205 (19,6%), шестикласники – 214 (20,5%), п'ятикласники – 212 (20,3%), жодної відповіді не дали 5 (0,5%) респондентів.

Десятка прочитаних книг у 2014 році, які справили найбільше враження на дітей, виглядає так: «Русалонька із 7-В...» М. Павленко, «Тореадори з Васюківки» В. Нестайка, «Гаррі Поттер...» Дж. Ролінг, «Лола...» І. Абуді, «Арсен» І. Роздобудько, «П'ятнадцятирічний капітан» Ж. Верна, «Поліанна» Е. Портер, «Хроніки Нарнії» К.С. Льюїса, «Часодії» Н. Щерби, «Пригоди Тома Соєра» М. Твена.

Серед прочитаних були названі книги із серій «Діти лампи», «Капітан Фокс», «Сині води», «Чорнильний світ», «39 ключів», «Дівочі історії». Досить часто діти задували науково-пізнавальну літературу, а саме «Енциклопедія історії України», «Енциклопедія сучасної України», «Пізнаємо світ разом», «1000 незабутніх імен України», «1000 питань про все на світі», «Енциклопедія для дівчаток», «Енциклопедія для юних леді», «Етикет для дівчаток».

У відповідях на друге питання діти назвали 917 книг. З цієї кількості дев'ятикласники назвали 129 книг (14%), восьмикласники – 187 (20,4%), семикласники – 196 (21,4%), шестикласники – 199 (21,7%), п'ятикласники – 206 (22,5%).

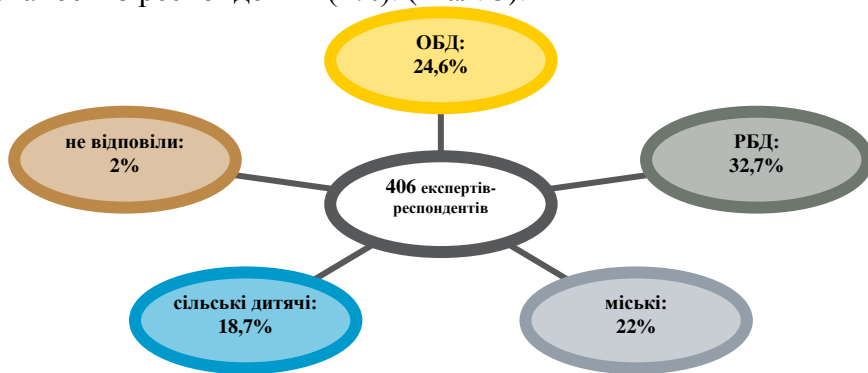
Отже, в *десятку* книг, які на думку респондентів-дітей можуть бути номіновані, як **«Книга року-2014»**, увійшли «Тореадори з Васюківки» В. Нестайка, «Гаррі Поттер...» Дж. Ролінг, «Арсен» І. Роздобудько, «Кобзар» Т. Шевченка, «Лола...» І. Абуді, «Русалонька із 7-В...» М. Павленко, «Хроніки Нарнії» К.С. Льюїса, «Часодії» Н. Щерби, «Поліанна» Е. Портер, «П'ятнадцятирічний капітан» Ж. Верна.

За віковими групами рейтинг книг 2014 року показав, що лідерами читацьких уподобань є у **п'ятикласників**: «Поліанна» Е. Портер, «Гаррі Поттер...» Дж. Ролінг, «Аліса в Дивокраї» Л. Керролла, «Митькозавр із Юрківки» Я. Стельмаха, «Пеппі Довгапанчоха» А. Ліндгрена, «Новенька та інші історії» О. Сайко, «Чарлі і шоколадна фабрика» Р. Дала, «Часодії» Н. Щерби, «Тореадори з Васюківки» В. Нестайка, «Федько...» С. Гридїна; у **шестикласників**: «П'ятнадцятирічний капітан» Ж. Верна, «Тореадори з Васюківки» В. Нестайка, «Лола...» І. Абуді, «Країна Мумі-тролів» Т. Янсон, «Пригоди Тома Соєра» М. Твена, «Робінзон Крузо» Д. Дефо, «Пеппі Довгапанчоха» А. Ліндгрена, «Поліанна» Е. Портер, «Митькозавр із Юрківки» Я. Стельмаха, «Аліса в Дивокраї» Л. Керролла; у **семикласників**: «Русалонька із 7-В...» М. Павленко, «Гаррі Поттер...» Дж. Ролінг, «Айвенго» В. Скотта, «За сестрою» А. Чайковського, «Поліанна» Е. Портер, «Тореадори з Васюківки» В. Нестайка, «Арсен» І. Роздобудько, «Со-

бака Баскервілів» А. К. Дойла, «Чарлі і шоколадна фабрика» Р. Дала, «Лола...» І. Абеді; у **восьмикласників**: «Арсен» І. Роздобудько, «Русалонька із 7-В...» М. Павленко, «Роксоляна» О. Назарука, «Хроніки Нарнії» К. С. Льюїса, «Ромео і Джульєтта» В. Шекспіра, «Часодії» Н. Щерби, «Лола...» І. Абеді, «Біле Ікло» Дж. Лондона, «Гаррі Поттер...» Дж. Ролінг, «Буба» Б. Космовської; у **дев'ятикласників**: «Хроніки Нарнії» К. Льюїса, «Русалонька із 7-В...» М. Павленко, «Гаррі Поттер...» Дж. Ролінг, «Дика енергія. Лана» М. та С. Дяченків, «Енеїда» І. Котляревського, «Крихітка Цахес» Е. Гофмана, «Ловець у житі» Д. Селінджера, «Ніна» М. Вітчер, «Піца "Гімалаї"» І. Карпи, «Портрет Доріана Грея» О. Вайльда.

Книжковий рейтинг свідчить про читацькі уподобання до української та зарубіжної книжки серед усіх вікових груп читачів. Відрадно те, що всі читачі називали твори Т.Г. Шевченка (2014 рік ЮНЕСКО проголосило Роком Тараса Шевченка). Крім того популярністю у дітей-читачів користуються книги молодих українських авторів, зокрема Наталі Щерби, Марини Павленко, Інни Волосевич, Катерини Булах, Галини Ткачук, Лариси Денисенко, Катерини Лебедевої, Оксани Луцешівської, Дзвінки Матіяш, Галини Павлишин, Світлани Поваляєвої, Наталки Сняданко, Тетяни Щербаченко, Любка Дереша, а також місцевих авторів.

З 406 бібліотекарів-експертів, що взяли участь в опитуванні, були 100 працівників (24,6%) обласних бібліотек для дітей, 133 (32,7%) – районних, 89 (22%) – міських, 76 (18,7%) – сільських дитячих. Не вказали своєї адміністративно-територіальної підпорядкованості 8 респондентів (2%). (Мал. 3).

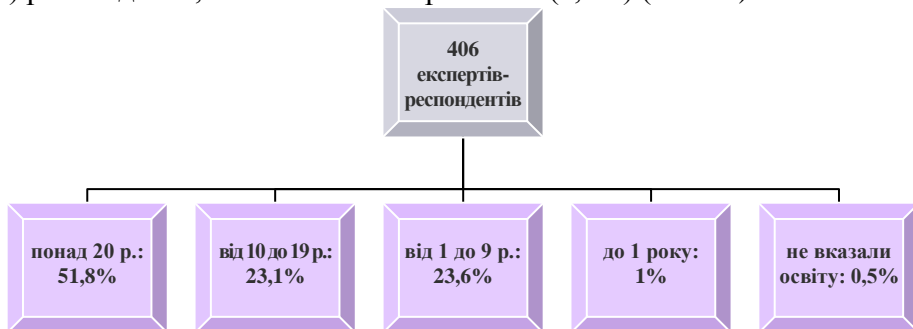
Мал. 3

Серед опитуваних були директори, заступники директорів – 20 чол. (5%); завідувачі бібліотеками, філіями – 53 чол. (13%); завідувачі відділів – 27 (6,7%); завідувачі секторами, абонементами – 9 (2,2%); головні методисти, бібліографи, бібліотекарі та провідні методисти, бібліографи, бібліотекарі – 48 чол. (11,8%); методисти, бібліографи, бібліотекарі – 245 чол. (60,3%), не вказали свою посаду 4 респонденти (1%) (Мал. 4)

Мал. 4

Більшість опитуваних експертів працює у бібліотеці понад 20 років – 210 чол. (51,8%), від 10 до 19 років – 94 опитуваних (23,1%); від 1 до 9 років працюють – 96 чол. (23,6%); до одного року мають стаж 4 (1%) респонденти, не вказали стаж роботи 2 (0,5%) (Мал. 5).

Мал. 5

Серед опитаних бібліотекарів-експертів вищу спеціальну (бібліотечну) освіту мають 109 (27%) чол., середню спеціальну бібліотечну освіту – 193 (47,5%), повну вищу освіту з інших спеціальностей – 70 (17,2%), загальну середню освіту мають 5 (1,2%). Не вказали свою освіту 29 опитуваних експертів (7,1%) (Мал.6).

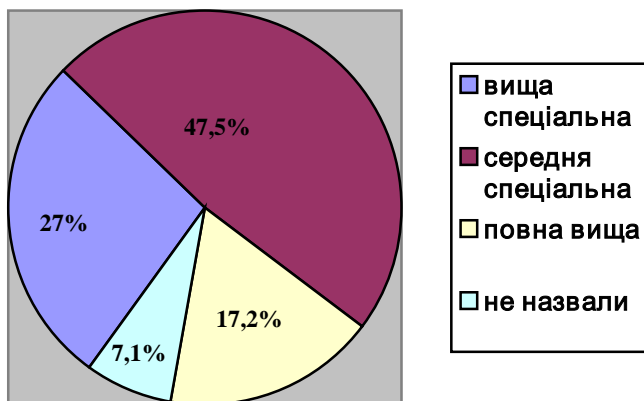

Рис. 6

Бібліотекарям-експертам також було запропоновано два питання:
- Яка дитяча книга, на Вашу думку, користувалася найбільшим попитом серед користувачів-дітей у 2014 році?

- Яка дитяча книга може бути лідером у номінації «Книга року-2014»?

У відповідях на перше запитання анкети бібліотекарі-експерти всього назвали 407 книг, з них за авторами та назвами – 404. Серед них представлені такі українські письменники як Марина Павленко, Ірен Роздобудько, Леся Воронина, Сергій Гридін, Марина та Сергій Дяченки, Всеволод Нестайко, Володимир Рутківський, Валентин та Яна Бердт, Олександр Есаулов, Олександр Дерманський, Галина Малик, Наталка Сняданко, Андрій Кокотюха, Олександр Гаврош, Мар'яна Прохасько, Василь Шкляр, Надія Гуменюк, Богдан Жолдак, Іван Андрусак, Марія Матіос, Іван Малкович, Оксана Луцшевська, Іван Багрянний, Віктор Близнаць, Роман Демчук, Валерій Герланець, Юрій Ярмиш, Ігор Січовик, Алла Сокол, Сергій Руденко, Степан Процюк, Дмитро Чередниченко, Наталя Чуб, Василь

Чухліб, Світлана та Юрій Ходоси, Іван Франко, Павло Загребельний, Василь Сухомлинський, Олександр Довженко, Віктор Терен, Тетяна Щербаченко, Ярема Гоян, Любко Дереш, Петро Боярчук, Катерина Булах, Іван Андрусяк, Елліна Білик, Ліна Костенко, Володимир Лис, Андрій Курков, Сергій Оксенік, Галина Пагутяк, Катерина Паньо, Леся Мовчун, Віра Марущак, Дзвінка Матіяш та ін. Усього названо понад 100 авторів.

Традиційно вагоме місце в читанні дітей займає класична зарубіжна література: Даніель Дефо «Робінзон Крузо», Артур Конан Дойл «Оповідання про Шерлока Холмса», Жюль Верн «Діти капітана Гранта», Олександр Дюма «Три мушкетери», Туве Янсон «Країна Мумі-тролів, Льюїс Керролл «Аліса в Дивокраї». Цю літературу читало і старше покоління (батькі, дідуся, бабусі), і це свідчить про єдність поколінь на основі духовних цінностей). Сучасна світова література також займає вагоме місце.

Попитом користувалися книги серій «Життя видатних дітей», «Капітан Фокс», «Країна Фентезі», «39 ключів», «Дівочі історії», «Голодні ігри», «Чорний світ», «Муфтик, Півчеревинок, і Мохобородько», «Дюжина бак Соломона XII», «Пять юных сыщиков и верный пёс».

За визначенням експертів *десятка* найзапитуваниших книг виглядає так: «Тореадори з Васюківки» В. Нестайка, «Русалонька із 7 „В”...» М. Павленко, «Дивовижні пригоди в лісовій школі» В. Нестайка, «Чарлі та шоколадна фабрика» Р. Дала, «Гаррі Поттер...» Дж. Ролінг, «Арсен» І. Роздобудько, «Лола...» І. Абеді, «Поліанна» Е. Портер, «Кіт да Вінчі» К. Матюшкіної, «Країна Мумі-тролів» Т. Янсон.

*«Яка дитяча книга може бути лідером у номінації «Книга року-2014»?». У відповідях на це питання бібліотекарі назвали 404 книги, з них за автором та назвою – 251, не надали відповіді – 11 респондентів. На їх думку, *десятку* лідерів становлять такі книги: «Тореадори з Васюківки» В. Нестайка, «Арсен» І. Роздобудько, «Джури ...» В. Ругківського, «Поліанна...» Е. Портер, «Дивовижні пригоди в лісовій школі» В. Нестайка, «Кобзар» Т. Шевченка, «Чарлі та шоколадна фабрика» Р. Дала, «Мій друг Юрко Циркуль та інші» В. Бердта, «Гаррі Поттер...» Дж. Ролінг, «Новенька та інші історії» О. Сайко.*

Рейтинг книжок свідчить, що діти та бібліотекарі майже одностайні у своїх уподобаннях.

Підводячи підсумки, можна сказати наступне – діти захоплюються цікавими книгами, перечитують їх, книга є невід’ємною часткою їхнього життя, вона допомагає їм у навчанні і дозвіллі. І це не зважаючи на те, що телебачення, відео, комп’ютерні ігри та інші різноманітні захоплення заповнили інформаційний простір. Чільне місце щодо надання дітям доступу до інформації, до знань, можливості провести свій вільний час з книгою займає **Бібліотека для дітей**. Однозначно, що її роль вагома, унікальна, а також вагома роль бібліотекаря, що володіє знаннями різноманітних аспектів особистості читача-дитини, в популяризації книжки як джерела знань. Важливим аспектом є те, що українська література посідає в читанні дітей чільне місце. У тому, що респонденти знають українських письменників, люблять їх твори – заслуга бібліотечних працівників, які не тільки рекомендують читачам книги, а й постійно презентують нові видання як в стінах бібліотеки, так і поза її межами, запрошуючи авторів, а також використовують інші ефективні форми масової та індивідуальної роботи з юними читачами.

Співпрацюючи з видавництвами, Спілкою письменників, краєзнавчими музеями та іншими закладами, які покликані сприяти розвитку у дітей почуття національної самосвідомості, бібліотекарі застосовують різні форми бібліотечної роботи (літературні вечори, літературні подорожі, конференції, презентації книжкових виставок, прем’єри книг тощо), намагаючись донести до читачів кращі зразки як класичної, так і сучасної літератури.

Важливим є і надання користувачам повної оперативної інформації про нові надходження творів української дитячої літератури за допомогою електронних баз даних, інформаційних листів «інформуємо, радимо», експрес-інформування, обслуговування абонентів індивідуальною інформацією.

Однак, не можна не помітити, що юних читачів у бібліотеці зустрічають, як і 25 років тому, книжки «старих», добре відомих авторів (юні читачі та їхні батьки часто не можуть назвати імена героїв дитячих українських книжок, надрукованих за роки незалежності України). Бібліотекарі з нетерпінням чекають на українського Гаррі Поттера. У той же час статистичні дані свідчать, що видання дитячої книжки від загальних тиражів у 2013 р. складало 9%, а в 2014 р. – ця цифра зменшилася.

Національною бібліотекою України для дітей виконувалася і буде продовжуватися робота з визначення кола кращих класичних, сучасних творів для дітей та літератури для сімейного читання. Бібліотеки мають бути відкриті й надалі для видавництв дитячої літератури з пропозиціями щодо збільшення репертуару, тиражів творів української літератури для дітей, які користуються попитом, творів нових, молодих авторів, творів енциклопедичного, пізнавального, фантастичного жанру, яких гостро не вистачає у репертуарі української книговидавничої продукції для дітей.

Конче необхідно продовжувати створювати і впроваджувати в життя літературні проекти з популяризації нових імен в українській дитячій літературі. Сьогодні через відсутність фінансування бібліотеки для дітей не отримують літературу навіть з тих невеликих тиражів, що виходять. Наприклад, у 2014 р. кращими дитячими книжками визнано та внесено до найпрестижнішого Міжнародного каталогу «Білі круки»¹ книги українських авторів – «Хто зробить сніг» Тараса і Мар'яни Прохаськів («Видавництво Старого Лева»), «Із життя хитрих слів» Романа Скиби (вид-во «Laurus») та «Лісова пісня» Лесі Українки в оформленні Поліни Дорошенко (вид-во «Основи»), але ніхто з дітей та бібліотекарів не назвав ці книги за відсутності їх у бібліотеці. Або роман-фентезі луцької письменниці Оршулі Фариняк «Айхо, або подорож до початку» (вид-во «Твердиня») – про українського Гаррі Поттера (буде видано ще 4 книги про нього).

Раніше до «Білих круків» уже потрапляли книжки в ілюструванні Володимира Голозубова, Костя Лавра, Владислава Єрка, Сергія Савченка, поетична збірка Василя Голобородька «Віршів повна рукавичка» з ілюстраціями художниці Інги Леві, «Казка про Старого Лева» Мар'яни Савки з ілюстраціями Володимира Штанка, народні казки «Рукавичка» і «Ріпка» в оригінальному оформленні творчої майстерні «Аграфка», а також «Вісім днів із життя Бурундука» Івана Андрусяка з малюнками Ганни Осадко.

---

¹ Міжнародний каталог «Білі круки» (The White Ravens) – це перелік 250 найкращих дитячих книжок із понад 40 країн світу, який виходить щорічно з 1996 року. Фахівці обирають найкращі з книжок, що надходять з усього світу до Міжнародної Молодіжної Бібліотеки в Мюнхені. Серед критеріїв оцінки найкращих книжок – літературний стиль і дизайн, універсальність теми, новаторські художні рішення. Каталог "Білі круки" вважають одним із ключових орієнтирів у світі дитячої та підліткової літератури, який визначає світові тенденції для критиків, видавців, продавців книги.

Слід відзначити, що орієнтування на дитячу аудиторію завдання не просте. Дітей не можливо змусити читати щось нецікаве супротив їх волі, вони не візьмуть в руки книжку, яка їм не подобається. Прихильність юних читачів неможливо купити чи дістати в якийсь інший спосіб. Дітям цікава книжка з чудовим змістом і оформленням. Дитяча книжка – це не тільки прибутковий бізнес, а й джерело знань і витвір мистецтва. І тут доречно навести вислів Андре Моруа, відомого французького письменника, літературознавця, історика: *«Книга, особливо дитяча, повинна вирішувати не лише завдання соціально-економічної ефективності, а й бути джерелом розвитку самосвідомості дитини та формування її духовності»*. І роль державних інституцій пріоритетна в нарощуванні тиражів такої книги, зокрема й через Державну програму «Українська книга», книги з якої є далеко не в кожній бібліотеці для дітей.

Національна бібліотека України для дітей, дитячі бібліотеки пропонують видавцям:

- збільшити та здешевити випуск дитячої літератури для всіх вікових груп читачів;
- книги авторів, твори яких введено до шкільної програми, видавати не тільки в скороченому варіанті в хрестоматіях, а й окремими виданнями і обов'язково в твердій палітурці для довготривалого використання;
- видавництвам при формуванні видавничих планів враховувати результати соціологічних досліджень бібліотек, пов'язаних з вивченням попиту дітей та юнацтва на ту чи іншу літературу. Результати досліджень у вигляді списків літератури на видання та перевидання ми надаємо і могли б надалі надавати всім бажаючим цього видавництвам;
- надати бібліотекам, які є постійними замовниками літератури видавництва, пільгові цінові знижки.

Якщо держава зацікавлена в тому, щоб діти виховувалися на національних, духовних джерелах, розмовляли українською мовою, пам'ятали свою національну гідність, вона повинна враховувати інтереси бібліотек, які є головним каталізатором потреб населення і зокрема дітей. Без цього бібліотеки, що обслуговують дітей, не зможуть надавати дієву допомогу у вихованні нового покоління, яке мислило б інтересами країни, розмовляло державною мовою та переймалося гідним майбутнім України.

Анкета учня «Книга року — 2014»

Любий друже! Національна бібліотека України для дітей проводить дослідження «Книга року — 2014». Ти маєш можливість визначити таку книгу, відповівши на поставлені запитання.

1. Яка з прочитаних у 2014 році книг справила на тебе найбільше враження? (напиши) _____
_____
2. Яка книга, на твою думку, заслуговує на найвищу нагороду у номінації «Книга року — 2014»? (напиши) _____
_____
3. Стать: хлопчик, дівчинка (підкресли).
4. Клас: 5, 6, 7, 8, 9 (підкресли).
5. Бібліотека: обласна, районна, міська, сільська дитяча (**підкреслює бібліотекар**).

Дякуємо за відповіді!

Анкета бібліотекаря-експерта «Книга року — 2014»

Шановний респонденте! Національна бібліотека України для дітей проводить моніторинг «Книга року — 2014» з вивчення кола читання дітей та визначення кращої книги року.

1. Яка дитяча книга, на Вашу думку, користувалася найбільшим попитом серед користувачів-дітей у 2014 році? (напишіть) _____
_____
2. Яка дитяча книга може бути лідером у номінації «Книга року — 2014»? (напишіть) _____
_____
3. Повідомте, будь-ласка, деякі дані про себе:
  - посада (напишіть) _____
  - освіта (необхідне підкресліть): середня загальна, середня спеціальна, вища спеціальна
  - стаж роботи у бібліотеці (напишіть) _____
  - бібліотека, в якій Ви працюєте (необхідне підкресліть): обласна, районна, міська, сільська дитяча.

Дякуємо за відповіді!

ДЛЯ НОТАТОК

Автор-укладач
БЕЗРУЧКО Олена Володимирівна

Літературний редактор: Кадькаленко О.А.

Комп'ютерна верстка: Кійко Н. М.

Підписано до друку 24.07.2015 р.
Зам. № 12. Тираж 75 прим.

Видавець та виготовлювач:
НБУ для дітей
Вул. Баумана, 60, м. Київ, 03190
Тел/факс. 400-65-87, тел. 400-05-01, 400-70-91
<http://www.chl.kiev.ua>
mail: library@chl.kiev.ua